

Det norske vernearbeid (forsorgsarbeid) for lovovertrედere og fangers familier og lovgivning og administrative bestem- melser herom m. v..

Av IV. RUMMELHOFF.

Historikk.

Som den første forening til beste for løslatte i Norge nevnes selskapet »De Nødlidendes Venner«, som blev stiftet i 1827 i Trondhjem. Selskapets formål var å hjelpe trengende, som ikke nød fattigunderstøttelse, og å forebygge belleri, samt å ta sig av løslatte straffanger ved å skaffe dem arbeid og tjeneste. Selskapets arbeid for løslatte straffanger blev i 1853 overtatt av den i samme år stiftede nye forening for denne særlige opgave. — Det næste tiltak var en forening i Bergen, som blev dannet i 1841. — Fire år senere blev i Oslo stiftet »Centralforeningen til Aflhjælpelse af offentlig Elendighed«, som også tok sig av løslatte, men ophørte efter nogen år.

Den første forening av noget omfang som kom til — om enn med visse avbrytelser — å føre en kontinuerlig virksomhet op gjennem årene, er »Foreningen til Forsorg og Beskyttelse for de fra Christiania Strafarbeidsanstalter løsladte Forbrydere«, som blev dannet i 1849, og kan betegnes som den grunnleggende forening for denne virksomhet i Norge. Paragraf 1 i foreningens statutter lyder: »I det Øiemed at bevare Straffældte, der løslades fra Strafarbeidsanstalterne i Christiania fra Tilbagefald paa Forbryderbanen, antager Foreningen sig, under Forudsætning af, at de selv attraae saadant, saamange af disse til Forsorg og Beskyttelse, som Omstændighederne maatte tillade«. I de følgende år blev

flere nye fengselsselskaper stiftet, hvorav dog enkelte innstillet arbeidet efter nogen tids forløp.

Ved Fengselsstyrets opprettelse i 1875, hvorved centraladministrasjonen av fengselvesenet blev underlagt en sakkynndig ledelse, blev fengselsselskapene viet en særlig oppmerksomhet, og i de følgende år kom en rekke nye foreninger til, bl. a. Christiania Fængselsselskab, som blev konstituert i 1876, med formål »at tage sig af Straffældte, der løslades fra Kredsængslet i Christiania for at bevare dem mod tilbagefald paa Forbryderbanen«.

Et nytt betydningsfullt fremskritt fant sted i 1894 ved opprettelsen av »Kristiania Fængselsselskabers Arbeidskontor«, som i de følgende år blev drevet i fellesskap av de to fengselsselskaper i Oslo, inntil 1. januar 1917 da de to selskaper blev slått sammen i én forening, Oslo Forsorgsforening, som overtok arbeidskontoret og den øvrige virksomhet.

I mars 1917 blev De Norske Forsorgsforeningers Landsforbund stiftet, ved en sammenslutning av fengselsselskapene, som nu utvidet sin virksomhet og tok det samme navn, som tidligere var optatt av foreningen i Oslo.

I desember samme år blev Lærehjems- og Verneforeningen i Oslo stiftet, og i de følgende år en rekke foreninger med samme formål omkring i landet. Disse foreninger blev i april 1920 sammensluttet i en landsorganisasjon, under navn av Norges Lærehjems- og Verneforbund, med det formål særlig å ta sig av den unge lovovertreder og den ungdom i det hele som stod i fare for å gli ut, om den ikke blev ydet hjelp. Som et viktig ledd i denne virksomhet inngikk anlegg og drift av lærehjem for sådan ungdom. Der blev i disse år i dette øiemed innsamlet et beløp på ca. 1,2 millioner kroner.

Begge forbund hadde et ikke ubetydelig årlig statsbidrag, som for De Norske Forsorgsforeningers Landsforbund blev opført under Fengselsstyrets budgett, og for Verneforbundet under Socialdepartementet (bortsett fra den første bevilg-

ning, som blev opført under Kirkedepartementets budgett), altså på to forskjellige budgetter.

Dels av økonomiske grunner og dels ut fra den betraktning at det administrativt var enklest og greiest for arbeidets fremme, blev der reist krav om en sammenslutning av de to forbund til én organisasjon. Derimot blev fra annen side og med megen styrke fremholdt det betenkelige i at den unge lovovtreder som hadde fått betinget dom, eller mot hvem påtale betingelsesvis var undlatt, skulde henvises til de samme foreninger — sorterende under Fengselsvesenet og ledet i nøie tilknytning til fengslene — som de eldre, på den kriminelle bane viderekomne løslatte fra fengsler og tvangsarbeidshus. Der fant gjennom flere år i dagspressen og fagtidsskrift sted en omfattende meningsutveksling om dette og forskjellige andre spørsmål i denne sammenheng, hvor meningene stod ganske sterkt mot hinannen. I 1922 blev efter samråd mellem de to nevnte departementer opnevnt et sakkyndig utvalg, med Riksadvokaten som formann, og med et like antall representanter, utpekt av hver av de to organisasjoner, samt en representant for Justisdepartementet og en for Socialdepartementet, til å utarbeide forslag til retningslinjer med lover etc. for en ny organisasjon, som skulde omfatte i det vesentlige det arbeidsprogram som tidligere var delt mellem de to forbund. Utvalgets innstilling av 21. oktober 1922 var enstemmig, bortsett fra at to av utvalgets medlemmer anbefalte at organisasjonen administrativt skulde sortere under Justisdepartementet, mens utvalgets flertall foreslo Socialdepartementet.

*Norges Forsorgs- og Verneforbund
organiseres.*

På konstituerende landsmøte 24. oktober 1922 hvori deltok et like antall representanter for de to tidligere forbund, blev den nye organisasjon, Norges Forsorgs- og Verneforbund, stiftet, som en sammenslutning av de to tidligere

forbund. Det nye forbund tråtte i virksomhet 1. januar 1923. Samtidig fant en tilsvarende sammenslutning sted av de lokale foreninger, alt overensstemmende med de retningslinjer som var optrukket av det sakkýndige utvalg. Denne ordning består fremdeles, bare med den forandring at Forbundet fra 1. januar 1929 har antatt navnet Verneforeningenes Landsforbund, og at foreningene har strøket betegnelsen »forsørg« av navnet, for å undgå de stadige og for arbeidet ofte meget generende forvekslinger med det offentlige forsørgsvesen (falligvesen).

Efter Regjeringens bestemmelse blev organisasjonen administrativt henlagt under Justisdepartementet, hvor den de første år sorterte under 3dje Civilkontor, og fra 1. januar 1925 under Fængselsstyret. Justisdepartementet opnevner et av forbundsstyrets medlemmer. De øvrige velges på landsmøtet, som ordinært holdes hvert tredje år om høsten av valgte representanter fra de tilsluttede foreninger.

Organisasjonen består av et forbund med tilsluttede foreninger. Forbundets øverste myndighet er landsmøtet, og dets virksomhet ledes av et forbundsstyre. Ifølge lovenes paragraf 1 er Forbundet en sammenslutning av foreninger, som

1. efter påtalemyndighetens eller rettens begjæring foretar undersøkelser vedrørende lovovertridere.
2. tar sig av
 - a. personer, like overfor hvilke enten påtale betingelsesvis undlates eller idømt straff betingelsesvis besluttes ikke fullbyrdet.
 - b. personer, som har vært straffet eller underkastet tvangsarbeid,
 - c. sådanne personers familier, samt
 - d. ungdom som måtte være forsømt eller vanskelig stillet, dette dog alene i den utstrekning hvori foreningenes ovennevnte øvrige virksomhet måtte tillate det.

Virksomheten er organisert distriktsvis over hele landet gjennom 60 foreninger, som har en helt selvstendig stilling.

både hvor det gjelder tilsyns- og undersøkelsesarbeidet, utdeling av understøttelser og den øvrige virksomhet, som allsammen foreståes av den enkelte forening under dennes ansvar. Ved distriktsinndelingen har man lagt jurisdiksjons-grensene til grunn, for det meste sorenskriveriene. Arbeidet er således sterkt decentralisert, hvilket dels er begrunnet i de overordentlig store avstander i vårt land, hvor f. eks. en reise fra Oslo til foreningen i Sør-Varanger ordinært tar 5—6 døgn, og dels i den administrative ordning i vårt land. Etter erfaringer fra det ved Forsørgsforbundet oprettede kartotek over stedfunne understøttelser m. v. vilde et centralkartotek for hele landet på grunn av de store avstander ikke kunne få en betydning som svarte til utgiftene og arbeidet.

Man har funnet det hensiktsmessig ikke å gjøre de enkelte foreningers distrikter for små, idet det er vanskelig eller umulig i lengden å holde interessen og initiativet oppe i en forening, hvor der bare med lange mellomrum stilles noget positivt krav til foreningen. Også økonomiske hensyn og de begrensede arbeidskrefter som erfaringsmessig står til rådighet i de fleste distrikter og arbeidets hele organisasjon tilsier det samme. I nogen distrikter med liten kriminalitet er der for tiden ikke noget særskilt styre i funksjon, men arbeidet foreståes av en innen distriktet kjent mann, inntil virksomheten kan bli organisert, som det er forutsatt.

*Fordelen ved én organisasjon
istedenfor flere.*

Etter de erfaringer som er invunnet i de nu forløpne 6 år etter sammenslutningen, kan det fastslåes at der ikke har vært nogen ulemper ved at virksomheten er samlet på én organisasjon, men at dette både økonomisk og administrativt har store fordeler.

Der er ved en sådan ordning ingen tvil om, til hvem man i det enkelte tilfelle skal henvende sig, og heller ikke

mulighet for meningsforskjel om den ene eller den annen organisasjon skal la sig av vedkommende, og man undgår tidsspill og utgifter med overflødig korrespondanse, utveksling av rapporter etc. . Ved at det hele arbeid fra undersøkelsen for den unge som antas å ville få betinget undlatelse av påtale eller betinget dom, og til arbeidet for den løslatte langtidsfange eller tvangsarbeider er samlet på et sted, får foreningen i sitt eget arkiv efter hvert materiale til betyning av den enkelte lovovtredders utvikling, hvilket til enhver tid er av største betydning, f. eks. hvor det gjelder under tilsynet å kunne utnytte de gjennom undersøkelsesarbeidet tilveiebragte opplysninger. Et moment skal også særskilt understrekes i denne sammenheng, nemlig den store psykologiske betydning det har til opnåelse og befestelse av et godt lillitsforhold mellem foreningen og vedkommende klient, at man nettop på det tidspunkt, da foreningens undersøkelse finner sted, kommer i forbindelse med ham. Han og hans pårørende går da i spenning om sakens utfall (påtaleundlatelse, fullstendig eller betinget, betinget dom eller straff), og den unge er da gjerne særlig mottagelig for påvirkning. Meget vil derfor også for det senere forhold mellem foreningen og den unge avhenge av, hvorledes dette undersøkelsesarbeid utføres, som i tilfelle blir grunnlaget for foreningens senere befatning med vedkommende. Jo mer man arbeider med disse spørsmål, desto bedre ser man hvilken organisk forbindelse der er mellem foreningens forskjellige arbeidsoppgaver.

Sammenslutningen i én organisasjon har betegnet en gavnlig konsentrasjon og en langt bedre utnyttelse av de forhåndenværende frivillige og lønnede arbeidskrefter, og i det hele muliggjort en mere effektiv anvendelse av de tilstedeværende hjelpemidler enn tidligere.

Hvis oppgavene fremdeles var delt mellem to organisasjoner, vilde det med de reduserte statsbevilgninger i disse nedgangsår ikke vært mulig å få det stadig økende arbeid utført.

Det er gledelig å kunne konstatere, at de betenkeligheter man på forhånd hadde mot sammenslutningen, har vist sig ugrunnet, idet der ikke er blitt de ulemper man fryktet for, ved at ungdommen gjennom foreningene skulde bringes sammen med også viderekomne forbrytere, og i almenhetens og egne øine slåes sammen med disse. Man har innen alle foreninger allerede fra den første begynnelse vært opmerksom på dette punkt, og det risikomoment som her forelå, således at man helt fra starten kunde ta de nødvendige forholdsregler. Våre to største foreninger, i Oslo og i Bergen, har i den anledning oprettholdt egne kontoravdelinger på forskjellige steder i byen for de to kategorier, hvilket i høi grad har lettet vanskeligheten på dette punkt, særlig for foreningen i Oslo med dens store klientel. Fordelen ved denne ordning har man ansett for så hetydningsfull, at det har måttet opveie de uundgåelige merutgifter og det økede arbeid ved en sådan deling av virksomheten. Ved Oslo-foreningen som efter arbeidets omfang står i en stilling for sig, er arbeidet organisert i tre avdelinger: Kvinne- og familieavdelingen, Verneavdelingen for menn og Avdelingen for løslatte menn, hvorav de to førstnevnte har kontor i Skippergaten 44, og den siste i Ullevålsveien 9, hvor også Forbundet har sitt kontor.

For de mindre foreninger hvor forholdene er mer gjennemsiktige, og antallet av dem foreningen skal bistå langt mindre, har man ordnet sig med særskilt kontortid for de forskjellige kategorier av klientelet, eller således at de unge møter efter særskilt avtale eller i formannens eller sekretærens (tilsynsførerens) privatbolig etc., alt eftersom forholdene i det enkelte tilfelle tilsier. Alle er pålagt å vise den største forsiktighet ved besøk, korrespondanse (ustemplede konvolutter) etc., forat man ikke unødig skal henlede oppmerksomheten på at yedkommende står i forbindelse med foreningen. Arbeidsgivere og andre man henvender sig til, blir noiaktig instruert om det samme. Foreningenes tilitsmenn og funksjonærer har taushetsplikt. Ikke så sjelden

hender det at vedkommende klients fortid og forhold blir kjent ved hans egen uforstand og åpenmunnethet. Hvor man finner grunn til det, tilråder man derfor vedkommende klient å vise forsiktighet i dette stykke.

Frivillige og lønnede hjelpere.

Med hensyn til de erfaringer som i de forløpne år er gjort angående spørsmålet frivillige og lønnede medarbeidere, bemerkes at der her ikke kan være spørsmål om et »enten eller«, men et »både og«. Ved Forbundets kontor og ved foreningene i Oslo, Bergen og Trondhjem har man funksjonærer i hovedstilling. I enkelte andre av de noget større foreninger har man lønnede sekretærer i bistilling, og ved de øvrige — som utgjør det overveiende antall —, anvendes ikke lønnet hjelp. De frivillige medarbeideres direkte utlegg, f. eks. til reiser, erstattes, hvor der finnes grunn til det. Ifølge Justisdepartementets bestemmelse skal oprettelse av lønnede stillinger, ansettelser og andre avgjørelser som binder Forbundets eller foreningenes disposisjoner, på forhånd approberes av departementet.

I vårt land kan man ikke således som i et land som England regne med et større antall økonomisk velstillede mennesker, som er villig og skikket til å stille sin arbeidskraft helt eller delvis til rådighet for et frivillig, men samtidig meget krevende sosialt hjelpearbeid som dette. Det kan bare bli mer leilighetsvis og i enkelte tilfelle, man i nogen større utstrekning kan påregne sådan bistand. I de større foreninger vil både arbeidets art og dets omfang kreve medvirkning av velutdannede og erfarne medarbeidere, hvis arbeidskraft foreningen kan disponere over. Skal man derfor kunne opprettholde den arbeidsordning, som efter lovgivning og administrative bestemmelser er forutsatt for organisasjonens virksomhet, må man ha midler til lønning av det nødvendige personale. Forøvrig henvises til følgende utdrag av Forbundets nettop utsendte beretning for 1923—1928:

Der har fra alle hold været lagt den største vekt på å få knyttet en fast krets av interesserte frivillige hjelpere til arbeidet. Skal en virksomhet som vår overhode kunne drives, trenges først og fremst denne hjelp fra almenhetens side. Med bevilgninger og lovbestemmelser alene når man ingen vei. Særlig innen tilsyns- og undersøkelsesarbeidet for unge lovovertridere, men også hvor det gjelder eldre, er det av største viktighet, at man har en sådan krets interesserte mennesker, som kan ta sig av vedkommende i råd og dåd. De fleste av disse hjelpere utfører denne virksomhet i sin fritid, og altså uten nogen godtgjørelse. Dette gir arbeidet et særlig personlig preg, som nettop er av stor viktighet på et område som dette. Vanskeligheten er ofte, at disse hjelpere i mange tilfelle ikke har tilstrekkelig tid å ofre på de foreskrevne beretninger og lignende, men det retter sig gjerne efter hvert, eftersom erfaring vinnes.

Hvad der imidlertid i våre største byer i mange tilfelle foruten selve arbeidsmengden gjør det helt umulig for den frivillige hjelper å kunne påta sig mer enn visse deler av arbeidet, er at virksomheten i stor utstrekning må utføres uten noget varsel eller på kortest mulig varsel, som forutsetter at man ikke er bundet av annen virksomhet, for eksempel hvor det gjelder fremmøte i retten, avgivelse av forklaring eller rapporter til politiet og også i en rekke andre tilfelle. Dette er bare overkommelig for foreningens lønnete funksjonærer, som har arbeidet som livsgjerning.

Økonomi.

Midlene til Forbundets og foreningenes virksomhet tilveiebringes gjennom statsbidrag (for 1928—29 er bevilget 160,000 kroner), kommunebidrag, bidrag fra legater og private og medlemskontingent, således som det fremgår av Forbundets beretning 1923—28. De enkelte foreninger innsender hver høst til Forbundet budgettforslag, som gjennomgås ved Forbundets kontor, hvorefter forbundsstyret til Justisdepartementet innsender samlet begrunnet budgettforslag for den hele organisasjon. Til sikring av en ens-

artet og oversiktlig ordning av regnskapene og den nødvendige kontroll er av Forbundet utarbeidet skjemaer for regnskapsekstrakter, budgетtforslag, årsberetninger m. v.. Bevilgningen gis for hvert år av Stortinget underrett på Justisdepartementets budgett, og forbundsstyret fremkommer derefter med forslag til fordeling av statsbidraget. At Forbundet startet sin virksomhet i en økonomisk nedgangsperiode, har tvunget det til å gå forsiktig frem, og til å vise resignasjon på flere områder, samtidig med at man også har gått igang med tiltak, som man under ordinære forhold antagelig ikke vilde tatt op, f. eks. veianlegget til beskjefligelse for foreningens klienter ved Bergen, bygnings- og rydningsarbeidet ved Stavanger o. s. v.. Om dette og den øvrige arbeidsdrift enkelte foreninger har optatt, henvises til Forbundets beretning for 1923—28, hvor der også er redegjort for de ved et par av foreningene drevne optagelseshjem.

*Privat eller offentlig organisasjon
av virksomheten.*

Den nu tilpassede ordning — en privat organisasjon med statsbidrag og under Statens kontroll og i nøie daglig samarbeid med fengsler og tvangsarbeidshus, påtalemyndighet, domstoler etc. —, har i det hele vist sig formålstjenlig efter forholdene i vårt land. Ved at arbeidet ledes av en privat organisasjon, får det lettere det personlige og elastiske preg, som er nødvendig på et område som dette, men som gjerne vil falle vanskeligere å få gjennomført for en institusjon som er helt statsdrevet. Man har også ved denne ordning lettere for å få private arbeidskrefter knyttet til virksomheten, og i det hele best mulig få utnyttet almenhetens bistand.

En helt statsdrevet institusjon med et formål som Forbundets vil lett få noget formelt, tilknyttet og koldt over sig, og således ha vanskeligere for å skape den nødvendige

sympati om arbeidet blandt den store almenhet. Et offentlig kontor vil også nødvendigvis ha vanskeligere for å kunne optre med den pågåenhet og gemyttlige formløshet, som mangen situasjon vil gjøre naturlig og påkrevet, om man skal nå et resultat. I en rekke spørsmål vil en privat institusjon her stå mest fritt og ubundet og således kunne opnå mest.

På den annen side er det en stor betryggelse for organisasjonen selv, myndighetene, almenheten og dem man skal hjelpe, at Forbundet og foreningene er undergitt Statens kontroll. Justisdepartementets medvirkning i denne egenskap har alltid vært preget av megen forståelse og virket stimulerende på arbeidet, og der er forlengst full enighet om at det var en fordel, således som forholdene har utviklet sig i de forløpne år, at organisasjonen administrativt blev henlagt under Justisdepartementet, hvorunder de fleste myndigheter Forbundet og foreningene har samarbeid med, sorterer. Dermed er organisasjonens karakter og formål som et ledd i strafferetspleien kommet best til uttrykk, hvilket blandt annet har styrket organisasjonens stilling ved Statens årlige budgettbehandling.

En vanskelighet har det for enkelte foreninger særlig i den første tid vært, at foreningene til dels ikke har hatt så nøie kjennskap til administrative forhold, og de regler man her må følge, som ønskelig kunde ha vært. Men når vedkommende forøvrig har hatt de nødvendige egenskaper og interesse for oppgavene, f. eks. vært opofrende i sit strev for å skaffe arbeid, har det gått allikevel, og man har ikke lagt for megen vekt på de mangler som har vært ved sakenes mer formelle behandling. Ved at fengslene og de øvrige myndigheter i denne henseende har vist forståelse og hjelpsomhet, har man fått knyttet mange gode krefter, som man ellers ikke vilde kunnet benytte, til denne virksomhet. Særlig må kravene stilles høit til de rent personlige kvalifikasjoner hos dem som opnevnes som tilsynsførere, således som nærmere påpekt i Småskrift nr. 2 om foreningenes til-

synsarbeid. I de større foreninger utføres det alt vesentlige av tilsynet og undersøkelsesarbeidet av foreningens funksjonærer.

*Gjennem Forbundets opplysnings-
virksomhet*

biståes foreningene, både hvor det gjelder arbeidet i sin almindelighet og i særlige tilfelle, hvor dertil er anledning, bl. a. gjennom generalsekretærens besøk ved foreningene. Særskilt nevnes også de beretninger og småskrift, man efter hvert har utsendt, senest Forbundets beretning 1923--28. I denne beretning er intatt en del av de viktigste bestemmelser, cirkulærer etc., man i en forenings daglige arbeid bør ha oversikt over, eller i hvert fall vite hvorledes man til enhver tid kan få rede på. Man har likeledes lagt megen vekt på det almindelige opplysningsarbeid, beregnet på den store almenhet, og Forbundet har i den anledning formidlet en rekke foredrag, bl. a. i radio, og utsendt en rekke småskrift, avis- og tidsskriftsartikler og beretninger.

Hvad Forbundets egen virksomhet angår, har man, som det vil sees av beretningen for 1923--28, også søkt å øve innflytelse på enkelte reformer ved strafferettspleien og forskjellige forhold, som direkte og indirekte berører Forbundets virksomhet, som begrensning av pressens omtale av forbrytelser, å få begrenset ungdommens og tidligere straffede personers adgang til å overvære rettsforhandlinger, arbeidet for innførelse av en effektiv kontroll med offentlige innsamlinger o. s. v. .

*Generalsekretærens virksomhet som
forsorgsmedarbeider*

ved fengslene i Oslo som blev optatt februar 1925 ved siden av hans øvrige virksomhet, er organisert således, at han deltar i de månedlige utgangsmøter ved Akershus Landsfengsel og Botsfengslet (langtidsfengslet for menn). For Oslo Kretsfengsel (korttidsfengsel), samt Fengslene og Tvangs-

arbeidshuset for Kvinner, påkalles hans bistand av vedkommende direktør i den utstrekning det finnes hensiktsmessig. Generalsekretærens virksomhet som forsorgsmedarbeider er i almindelighet begrenset til personer som er hjemmehørende utenfor Oslo, mens det tilsvarende arbeid for fanger fra Oslo utføres av Oslo Verneforening. I dette arbeid er der adskillig korrespondanse med fangens hjemmehørende familie og andre pårørende, enten direkte eller gjennom foreningen på stedet, eller også gjennom direkte henvendelser til arbeidsgivere og andre. De fanger som skal løslates i den følgende eller derpå følgende måned utenfor Oslo, altså landet forøvrig, fremstilles på de månedlige utgangsmøter på Akershus og Botsfengslet, hvor generalsekretæren deltar. På disse møter som ledes av vedkommende direktør, drøftes arbeids-, bolig-, familieforhold etc. I utgangsmøtene for fanger som skal løslates til Oslo, deltar kontorchefen for Oslo-foreningen, og forholdes forøvrig på tilsvarende måte. Generalsekretæren gjennomgår på forhånd alltid vedkommende fanges rulleblad og i enkelte tilfelle også vedkommendes akter, for å være best mulig orientert om de fanger som skal fremstilles på møtet. Ofte har han også fra tidligere, f. eks. gjennom henvendelser fra familien eller på annen måte kjennskap til vedkommende. De nødvendige data nedskrives på et særskilt utarbeidet skjema. I mange tilfelle må de under utgangsmøtet oppgitte opplysninger suppleres ved senere cellebesøk og på annen måte, og eventuelt beriktiges.

Det har sine fordeler at forsorgsmedarbeideren på samme måte som organisasjonens andre representanter ikke er knyttet til fengslet som en annen fengselsfunksjonær, men kan optre mer som en utenforstående og selvstendig, og at han i sin virksomhet forøvrig står midt oppe i det almindelige daglige liv, og der treffer mange mennesker, som i denne oppgave kan være ham til nytte. En fordel er det også, at de mange løslatte som senere — ofte lengere tid etter løslatelsen — må søke bistand, har lettere for å henvende sig til en mann

som står utenfor fengselsetaten, og ikke har sitt kontor på et fengsel. Gjennom samarbeid med fengslets funksjonærer supplerer forsorgsmedarbeideren sitt kjennskap til den enkelte fange, han skal hjelpe, med hensyn til fangens forhold i arbeidet og ellers i fengslet.

Verneforeningens forskjellige arbeidsoppgaver

fremgår av det foran på side 3—4 inntatte utdrag av Forbundets lover. I det følgende skal for hver gren av virksomheten gis en kort oversikt over arbeidets organisasjon og de lover og administrative bestemmelser man derunder bygger på.

Foreningenes undersøkelsesarbeid vedrørende unge lovovertredere. (Forbundets lover paragraf 1).

Ved Kongelig resolusjon av 26. januar 1923 er Forbundet med tilsluttede foreninger godkjent til å utføre undersøkelser vedrørende unge personer, som påtalemyndigheten under efterforskningen antar vil få betinget dom efter straffelovens paragrafer 52—54, eller mot hvem påtale antas å ville bli undlatt i henhold til straffeprocesslovens paragraf 85. Denne virksomhet og det i neste avsnitt omhandlede tilsynsarbeid som ved sammenslutningen 1. januar 1923 allerede et par år hadde vært drevet av de to tidligere organisasjoner, var da delt mellem disse, således at Forsorgsforeningene forestod undersøkelses- og tilsynsarbeidet for de betinget dømte, og Verneforeningene det tilsvarende arbeid for den annen gruppe. De nevnte lovparagrafer og de regler som er fastsatt av Justisdepartementet 15. mars 1923 for denne virksomhet og for tilsynet med vedkommende lovovertredere, som nærmere omhandles i det følgende avsnitt, er inntatt i Forbundets beretning 1923—28. Likeså den av Forbundet fastsatte instruks for disse undersøkelser.

Foreningenes undersøkelser skjer helt uavhengig av po-

litiets efterforskning. Politiets og foreningenes oppgaver er såvel efter arbeidets art som efter de regler der er opstillet, avgrenset således, at der ingen praktiske vanskeligheter opstår i den anledning. Alle yltre omstendigheter ved den handling vedkommende er mistenkt (siktet) for, undersøkes av politiet, mens foreningens oppgave vesentlig består i å belyse de mer personlige forhold, som vedkommendes helse, karakter, interesser og anlegg i det hele, forholdene i hjemmet før og nu, hans forhold på skole, i arbeid o. s. v. . De innsamlede opplysninger nedskrives på et for dette øiemed utarbeidet skjema, som utfylles i to eksemplarer, hvorav det ene, sammen med en erklæring om at han er villig til å underkaste sig foreningens tilsyn, sendes til påtalemyndigheten, og det annet oppbevares ved foreningens arkiv, til eventuelt senere bruk under det efterfølgende tilsyn. For innhentelse av opplysninger fra skoler og vergeråd er av Forbundet fastsatt særskilte skjemaer. Hvor tid og forhold forøvrig gjør det mulig, kan der være grunn til å la vedkommende selv i ro nedskrive en beretning om sin livsførsel og hele stilling, berette om sine interesser o. s. v. . I alle tilfelle blir de meddelte opplysninger nøie kontrollert, og det anføres hvorfra de stammer, fra den unge selv, foreldre, andre pårørende o. s. v. . Er den unge arrestert, og foreningen bare har en kortere tid til rådighet for undersøkelsen, sender man om nødvendig supplerende opplysninger etterpå. Politiet søker nu mest mulig å undgå, at disse unge settes i varetektsfengsel, og anbringer dem, hvor det er mulig, istedenfor i optagelseshjem. Herom henvises til Riksadvokatens rundskrivelse til statsadvokatene av 19. oktober 1928, inntatt i Forbundets beretning 1923—28, side 110—111.

I adskillige tilfelle innkalles den som på foreningens vegne har utført undersøkelsen til å være tilstede i retten for å avgi supplerende opplysninger. Ofte møter en representant for foreningen som opnevnt verge ved rettsforhandlinger og lignende.

Efter den nu gjeldende lovgivning er adgangen til å anvende betinget dom begrenset til straffer på inntil 90 dager, hvilken grense etter et fremlagt forslag fra Straffelovkomitéen av 1922 som i disse dager er under behandling i Stortinget, er foreslått forhøiet til 1 år. De erfaringer man ved foreningene og Forbundet har gjort, både hvor det gjelder undersøkelses- og tilsynsarbeidet for unge løvovertredere, og ikke mindre arbeidet for løslatte, går bestemt i den retning, at Straffelovkomitéens forslag på dette punkt bør vedtas, hvorved dette institutt vil få en langt større betydning i vår strafferettspleie, enn det nu har.

*Foreningenes tilsyn med personer
som har fått betinget dom,
eller mot hvem påtale betingelsesvis er undlatt (Forbundets
lover paragraf 1, 2 a.),*

skjer i henhold til de i foregående avsnitt nevnte lovbestemmelser og etter de sammesteds nevnte regler, som blev fastsatt av Justisdepartementet 15. mars 1923. Mens der allerede ved lov av 2. mai 1894 blev åpnet adgang til å anvende betinget dom, var det først ved et tillegg til straffeloven, gjennom lov av 25. juli 1919, at der blev åpnet adgang til å stille tilsyn av en forening m. v. som nærmere vilkår for den betingede dom. Samtidig blev der gitt et tilsvarende tillegg til straffeprocessloven, om tilsyn m. v. for personer mot hvem påtale betingelsesvis blir undlatt. Mens tilsynet således er innført etter spesiell lovhjemmel, er det i foregående avsnitt omhandlede undersøkelsesarbeid iverksatt etter administrativ bestemmelse alene.

Den unge som i henhold til disse lovbestemmelser og de fastsatte nærmere regler stilles under tilsyn, blir av den av foreningen opnevnte tilsynsfører forklart formålet med tilsynet og får utlevert tilsynsbok, hvori hans plikter nærmere er fastsatt, og også hvad han utsetter sig for ved å bryte disse plikter. Tilsynsboken utfylles i to eksemplarer,

hvorav det ene utleveres den unge, mens det annet beror hos tilsynsføreren. Alt av særlig interesse anmerkes i boken. Ved utløpet av hvert år og ved tilsynstidens slutt sender foreningen rapport om tilsynet til politiet, likeledes sendes i tilfelle underretning i tilsynstiden om alt av betydning, som måtte inntreffe.

Den betingede dom fastsetter alltid en prøvetid av 3 år, mens tilsynstidens lengde bestemmes av retten. Dersom vedkommende forøver nogen forsettlig forbrytelse eller forseelse, som han innen 3 år kommer under ny forfølgning for, med det utfall at han dømmes til fengsel, blir også den utsatte straff å fullbyrde. Er det nye lovbrudd uaktsomt voldt, eller idømmes vedkommende ikke fengsel, men bøter, må den nye dom inneholde bestemmelse om den utsatte straff skal inntre. Avgjøres den nye sak ved vedtak av forelegg, medtas det i tilfelle i forelegget, om den utsatte straff skal fullbyrdes. Hvor det gjelder mindre affærer, avgjøres de ofte med en advarsel. Også uten at vedkommende på nytt begår en straffbar handling, kan den utsatte straff bli å fullbyrde, nemlig hvis de »betingelser« som er satt i dommen, ikke blir oppfylt.

I de tilfelle hvor påtale betingelsesvis er undlatt i henhold til straffeprocesslovens paragraf 85, kan undlatelsen av påtale gjøres betinget av at siktede ikke gjør sig skyldig i en ny forsettlig forbrytelse eller forseelse i løpet av en viss av påtalemyndigheten satt frist, som ikke må overstige den for den straffbare handling satte foreldelsesfrist, og i hvert fall ikke 2 år. Oftest blir i tilfelle nu også stillet som ytterligere vilkår, at vedkommende i dette tidsrum underkaster sig tilsyn av en verneforening. Bortsett fra tilsynstidens lengde gjelder de samme regler for tilsynet her som for dem der har fått betinget dom.

Riksadvokat Kjerschow har i en artikkel om »Opportunitetsprincippet og dets anvendelse særlig i norsk strafferechtspleie« i »Nordisk Tidsskrift for Strafferett«, 2. hefte 1928, nærmere redegjort for den utvikling som på dette

område har funnet sted i vårt land i de senere år, og gitt en del statistiske opplysninger angående anvendelsen av betinget undlatelse av påtale m. v. . Riksadvokaten opsummerer i slutten av nevnte artikkel de fordelene, som er vunnet ved den anvendte ordning i følgende ord, der kan tas som uttrykk for den almindelige opfatning av disse forhold i Norge for tiden:

1. De tusener lovovertridere, som er blitt sparet for fengselsstraf og som ikke paany har forbrudt sig, har derved undgaat aa faa sig paaklæbet merket »straffet«, et merke der som tidligere nevnt i høiere grad end selve forbrydelsen nedsetter vedkommende i det almindelige omdømme og derved, hvad erfaring noksom viser, øker vanskeligheten ved aa finne innpass igjen i det borgerlige erhvervsliv.

2. Blandt erfarne kriminalister raader, som før antydet, alment den opfatning, at de korte frihetsstraffe, som jo er de som i almindelighet idømmes første gangs lovovertridere for de forbrytelser, hvorom det her vesentlig er tale (tyveri, hæleri, hærværk m. v.), særlig likeoverfor unge ikke alene er av tvilsom nytte, men endog meget ofte virker skadeligt. Erfaringen viser nemlig, at den hos den ustraffede unge naturlig raadende sky for alt hvad der staar i forbindelse med indesperring i fengsel, desværre fortar sig snart, naar bekjentskapet med fengslet engang er gjort. Jo oftere en person har faaet prøve fengselsstraffen, desto mindre virkning kan der ventes av den og av straffetruslen. Det er denne frykt og sky for strafffullbyrdelsen, som ved hjelp av betinget undlatt paatale med fordel kan utnyttes som motiverende psykisk tvang likeoverfor lovovertridere, der endnu ikke har hatt anledning til i fengslets lumre celler aa faa nevnte følelse avstreift. Søkes denne hos de fleste ogsaa i en viss æresfølelse roffestede sky for straffengslet oprettholdt, vil den i ikke ringe utstrekning kunne tjene samfundet i dets kamp mot forbryterondet.

3. Hvilken sum av sjælekval ikke minst de unge første gangs lovovertridere og deres foreldre og andre paarørende er blitt sparet for ved paataleundlatelsene, vil enhver forstaa, der personlig er kommet i berøring med heromhandlede forhold. Mangen ellers brav og haabefull

ungdom, som ved et eller annet ulykkelig sammenstøt av omstendigheter er kommet i kollisjon med straffeloven, har til sin egen og foreldres fortvilelse seet hele sin fremtid truet ved utsikten til aa maatte vandre i fengslet som straffedømt. At paataleundlatelsen her har været paa sin plass og er kommet som befrieren og redderen, er ikke tvilsomt. Jeg har grunn til aa tro, at mangen bekymret far og mor har velsignet den lov, der gav adgang til en saadan forsoning med samfundet.

4. Staten har ved paataleundlatelsene sparet de med straffullbyrdelsene allid forbundne utgifter, utgifter til fengselsrum, fengselsbetjening, fangenes underhold m. v., en besparelse som ikke spiller nogen ubetydelig rolle paa justisbudgettet.

5. Ved paataleundlatelsene har man i mange tilfelle undgaat aa bortta personer fra det arbeide, hvorved de tilveiebragte de for dem selv og familie fornødne underholdningsmidler. En av straffullbyrdelse nødvendiggjort fjernelse fra lønnet arbeide har desværre ofte vist sig aa faa vidtrekkende økonomiske følger for fangen, da kun faa tillater en saadan aa gjenopta arbeidet efter endt avsoning. —

Selv om man maatte mene, at der kan være visse betenkeligheter forbundet med et saa langt rekkende opportunitetsprincip som det, som nu finder anvendelse hos os, vil man med kjendskap til de store og uvurderlige fordele, det har bragt, ikke være i tvil om, at det bør opretholdes og at det, naar statens finansielle omstendigheter tillater det, yderligere bør utbygges, forat det kan naa den størst mulige fullkommenhet og gi de bedste resultater.

Ingen del av mit arbeide i strafferetspleiens tjeneste har været mig saa magtpaaliggende og tilfredsstillende som det bl. a. ved hjelp av opportunitetsprincipets avpassede anvendelse aa søke forebygget, at statens tveeggede sverd i kampen mot forbryderondet gjør skadelige indhugg der, hvor det var ment at det skulde gavne.

Ifølge den i 1928 vedtatte lov om opdragende behandling av unge lovovertrudere, sanksjonert 1. juni s. å., kan retten bemyndige påtalemyndigheten til å anbringe personer som har fylt 18 år, men ikke 23 år, i en arbeidsskole, når det

etter domfeltes tidligere fortid, karakter og livsførsel er grunn til å anta, at han trenger en opdragende påvirkning i sådan skole, for å holde sig fra nye forbrytelser, og at sådan påvirkning vil være formålstjenlig. Skjer sådan anbringelse, bortfaller den idømte straff. Den som er anbragt i arbeidsskole, kan beholdes i denne i inntil 3 år, ved utløpet av hvilken tid han blir å utskrive på prøve. Hvis hensikten med behandlingen antas oppnådd, kan han besluttet utskrevet på prøve før utløpet av nevnte frist. Inntil 3 år etter utskrivningen kan han tas inn igjen for den gjenstående del av resttiden, eller for inntil 1 år om resttiden er kortere, eller om han er utskrevet ved innsettelsens tidens utløp. Man stiller store forventninger til den behandling av unge lovovertridere, som der gjennom denne lov er åpnet adgang til, og man håper loven blir satt ut i livet, så snart forholdene tillater det. Ved lovens gjennomførelse kan man gå ut fra at Verneforeningenes undersøkelser og tilsyn vil inngå som et viktig ledd.

*Foreningenes arbeid for løslatte
fra fengsler og tvangsarbeidshus
(Forbundets lover paragraf 1, 2b)*

er som det vil sees av det foregående den gren av arbeidet som først blev oplyst. Nevnes skal her først løslatelse på prøve. Dette institutt som først blev innført ved fengselsloven av 31. mai 1900, er efter den nugjeldende lovgivning i hovedtrekkene ordnet på følgende måte:

Den fange som av tidsbestemt fengselsstraff har utstått $\frac{2}{3}$ av den idømte straff, dog minst 6 måneder, kan på nærmere fastsatte betingelser løslates på prøve, hvis ikke særlige omstendigheter gjør løslatelsen utilrådelig eller fangen uførtjent til den.

Ingen fange har rett til at kreve løsladelse paa prøve. Løsladelse paa prøve tilstaaes i regelen ikke medmindre fangen har utstått minst 3 maaneder av straffen i landsfengsel, og i regelen heller ikke:

- a. hvis fangens flid og opførsel i fængslet har været utilfredsstillende,
- b. hvis fangen ikke ønsker at løslates paa prøve,
- c. hvis fangen ikke antas at kunne faa arbeide eller andet livsophold ved løsladelsen,
- d. hvis fangen ikke antages at ville opfylde betingelserne for løsladelse paa prøve,
- e. hvis fangen tidligere har været løslatt paa prøve fra fængsel eller tvangsarbeidshus og der ikke er særlig grund til at anta at han vil bestaa ny prøve.

Forøver den på prøve løslatte nogen handling som kan medføre frihetsstraff, eller overtrer han forøvrigt de for hans løslatelse satte betingelser, kan han på nytt innsettes til utslåelse av den gjenstående del av straffen. Sådanne gjeninnsettelse kan dog ikke finne sted, hvis der ikke er truffet avgjørelse, som medfører hans innsettelse, innen 3 år efter løslatelsen, eller, om den gjenstående straffetid er lenger, innen utløpet av denne, og han heller ikke innen disse tidsfrister er pågrepet på grunn av sådant forhold som her nevnt. Straffen ansees i så fall utstått fra det tidspunkt, da fangen skulde vært endelig løslatt.

Den som er idømt fængsel på livstid, kan løslates på prøve efter 20 års forløp, og denne løslatelse blir endelig, hvis han ikke innen 10 år besluttes innsatt på nytt eller pågripes.

Ved fullbyrdelse av idømt ubestemt straffedom efter straffelovens paragraf 65 løslates vedkommende på prøve ved utløpet av den i dommen fastsatte straffetid, såfremt det da antas uten særlig fare å kunne skje. I motsatt fall kan han istedenfor å beholdes i fængsel overflyttes til tvangsarbeidshus. Ved utløpet av hvert følgende år skal spørsmålet om løslatelse tas op til fornyet overveielse. Løslatelsen blir endelig, hvis den løslatte ikke innen 5 år besluttes innsatt på nytt eller pågripes. Hvor det gjelder personer som er innsatt på ubestemt tid efter straffelovens paragraf 39 (mindre tilregnelige lovovertredere), inneholder lovgivningen ingen bestemmelse om løslatelse på prøve.

men det foreskrives i samme paragraf, at »den trufne forholdsregel blir igjen av vedkommende regjeringsdepartement (Justisdepartementet) å opheve, når den efter innhentet lægeerklæring ikke lenger finnes nødvendig.« Ved løslatelse av disse personer har man anvendt en bestemmelse i fengselsloven, om at tvangsarbeidere under fornøden opsikt kan settes til arbeid utenfor anstalten. Noget bestemt tidsrum som en sådan tvangsarbeider må ha tilbragt utenfor anstalten, før han får sin fulle frihet, fastsettes ikke på forhånd. Der blir innhentet erklæring fra embedslægen på det sted, hvor vedkommende er anbragt. Likeså skal Arbeids- husets læge og direktør uttale sig, forinnan bestemmelse treffes om vedkommendes endelige løslatelse.

En tvangsarbeider kan løslates på prøve, når der i arbeidspenger er godskrevet ham et beløp, hvis størrelse er fastsatt i forhold til innsettelsestidens lengde. Beslutning om løslatelse på prøve av fange eller tvangsarbeider som ikke tidligere er prøveløslatt, og for tvangsarbeider forsåvidt vedkommende ikke tidligere har vært i tvangsarbeidshus, fattes av fengslets eller tvangsarbeidshusets direktør, ellers av Fengselsstyret, undtagen hvor det gjelder fanger, som er dømt til fengsel på livstid eller på ubestemt tid (straffelovens paragraf 65), hvor beslutning treffes av Justisdepartementet.

Prøvetiden som for tvangsarbeidere tidligere var 1 år, er nu 3 år, men vedkommende står som regel bare under tilsyn det første år. Foreningen sender ved tilsynstidens utgang rapport til tvangsarbeidshuset.

De nærmere regler om tilsynet m. v. for fanger som løslates på prøve, er fastsatt av Fengselsstyret 31. oktober 1922, og for tvangsarbeidere som løslates på prøve, av Fengselsstyret 28. september 1925.

Mens tilsynet i tidligere år i almindelighet blev utført av politiet, blir det efter de nye reglementsbestemmelser av 1. november 1922 nu som regel overdratt til vedkommende verneforening. Reglementet for tvangsarbeidshusene, kap. 36, paragraf 4, lyder:

Tvangsarbeidere som er løslatt på prøve, skal i det første år efter løslatelsen i almindelighet være undergitt særlig tilsyn. Hvis direktøren anser det ønskelig, kan han bestemme at tilsynet skal vare prøvetiden ut.

Øiemedet dermed er å avholde dem fra å falle tilbake til et uordentlig liv og å støtte dem i deres bestrebelse for å føre en hederlig vandel. Forholdsregler hvorved der legges en løslatt hindringer i veien i sistnevnte henseende, og navnlig sådanne hvorved oppmerksomheten unødig henledes på at han har vært i tvangsarbeid — derunder også fremmøte for politiet —, må såvidt mulig undgås. Men tilsynet må forøvrig være så virksomt som forholdene tilsier og tillater. Er en tilsynsmann forhindret fra å utføre tilsynet, må han ved henvendelse til direktøren, eller om tilsynet er tillagt en forening, til denne sørge for at en annen overtar det i hans sted.

Den løslatte er forpliktet til efter pålegg å møte for den tilsynshavende og i tilfelle for politiet, likesom han også har å meddele dem de opplysninger om sine forhold som måtte begjæres.α

Tilsvarende bestemmelser gjelder for tilsynet med straff-fanger som løslates på prøve, dog med den viktige forskjell at tilsynet for disse som regel varer hele prøvetiden (oftest 3 år), når ikke den gjenstående straffetid er mindre enn 3 måneder, i så fall gjelder tilsynet i almindelighet bare det første år. Er gjenstående straffetid mer enn 3 år, gjelder prøvetiden inntil endelig løslatelse vilde ha funnet sted.

Oppfyller vedkommende prøveløslatte ikke de betingelser som er satt for prøven, settes han inn igjen på resttiden efter bestemmelse av Fengselsstyret. Efter de erfaringer man har gjort, har der ved Forbundets kontor vært reist spørsmål, om der skulde være grunn til å forandre reglene for prøveløslatelse derhen, at vedkommende når han ikke består prøven, får et tillegg til resttiden. Forbundsstyret har ikke drøftet eller tatt standpunkt til dette.

I de tilfelle hvor en person som er ilagt tvangsarbeid, av påtalemyndigheten tilståes et års utsettelse med tvangsarbeid, overdras det i almindelighet vedkommende verneforening å forestå tilsynet i dette prøveår efter de vanlige

regler. Er der intet å utsette på vedkommendes forhold i prøveåret, fritas han for tvangsarbeidet. Ellers settes han inn. Ved prøveårets slutt sender foreningen rapport til politiet. I enkelte tilfelle settes som betingelse for sådan utsettelse, at vedkommende for et bestemt tidsrum tar ophold i en kuranstalt for alkoholikere.

Kvinner som er ilagt tvangsarbeid, blir i adskillig utstrekning fritatt for innsettelse i tvangsarbeidshus, på betingelse av at vedkommende tar ophold i et redningshjem, oftest for en tid av 1 år.

I nogen tilfelle har i den senere tid vært praktisert den ordning, at politiet, før »løsgjengersak« reises mot vedkommende, henstiller til ham frivillig å stille sig under Verneforeningens tilsyn, og tar hans erklæring om at han skal afholde sig fra rusdrikk etc.. Foreningen fører da tilsyn med vedkommende, og underretter politiet, om noget særlig inntreffer. Ved årets utgang sendes rapport til politiet.

Ved benådning som alltid skjer ved Kongelig Resolusjon, kan idømt straff helt eller delvis eftergis. Benådningen kan også gjøres betinget. Siden vi fikk loven om betingede straffedommer av 2. mai 1894, knyttet hyppig til benådningen de samme betingelser, som gjelder for en av retten anordnet utsettelse av strafffullbyrdelsen efter straffelovens paragrafer 52—54, således at der i tilfelle nu stilles de særlige betingelser for straffens utsettelse, som der efter nevnte paragrafer er anledning til. Forbundet har i nogen tilfelle på foranledning av Fengselsstyret foretatt undersøkelser og avgitt uttalelse i anledning av innkommet benådningsandragende. For personer som allerede har påbegynt utsoningen av straffen og gjennom benådning får straffen nedsatt, skjer det som regel i den form at fengslet gis bemyndigelse til å løslate vedkommende på prøve, og da efter de almindelig gjeldende regler for løslatelse, f. eks. at det stilles som vilkår at vedkommende settes under tilsyn av en verneforening. Hvor det gjelder tvangsarbeid, har

Fengselsstyret efter de gjeldende bestemmelser adgang til å avbryte tvangsarbeidet.

*Fradømmelse av og gjeninnsettelse
i statsborgerlige rettigheter.*

Med hensyn til reglene for fradømmelse av offentlige rettigheter og stillinger ifølge straffelovens bestemmelser i paragrafene 15, 16, 29, 30 og 31 er der fra forskjellig hold, bl. a. av Botsfengslets forrige prest, biskop Berggrav, i hans høsten 1928 utgitte bok om erfaringer og iakttagelser fra Botsfengslet, reist krav om en forandring av lovgivningen derhen, at det skal overlates retten etter de konkrete omstendigheter i det enkelte tilfelle å anvende tap av nevnte rettigheter som tilleggsstraff, når retten finner opfordring til det.

Efter straffelovens paragraf 30, 2 medfører dom på fengsel i 1 år eller derover i alle tilfelle tap av de i paragraf 29, 2 nevnte statsborgerlige rettigheter, nemlig stemmerett i offentlige anliggender for en tid av 10 år, og adgang til å opnå offentlig tjeneste i samme tidsrum. Efter straffelovens paragraf 30, 1 medfører dom på fengsel i 6 måneder eller derover tap av enhver offentlig tjeneste, som den skyldige innehar.

Man ser ikke sjelden urimelige følger av disse bestemmelser. At domfelle blir strøket av stemmerettsmantallet, kan således som det bemerkes i innstillingen fra Straffelovkomitéen av 1922, i mange tilfelle vanskeliggjøre hans arbeid for å bedre eller gjenvinne medborgernes aktelse. Det er de beste av lovovtrederne, disse bestemmelser som regel går mest utøver, mens de oftest mindre eller ingen betydning har for den lovovtreder som gjentagende er dømt efter de vanlige tyveri- og drukkenskapsparagrafer.

Hvor fradømmelsen gjelder et bestemt tidsrum, hvilket alltid er tilfelle ved fradømmelse av stemmerett og av adgangen til å opnå offentlig tjeneste, regnes tiden fra hovedstraffens utståelse. Utsones ikke hovedstraffen, reg-

nes tiden fra dennes eftergivelse ved benådning eller foreldelse. Er straffedommen betinget (hovedstraffen utsatt i henhold til straffelovens paragraf 52), regnes tiden, uten hensyn til om hovedstraffen senere kommer til fullbyrdelse, fra den dag dommen blir endelig. Ved prøveløslatelse regnes tiden fra den dag straffen i sin helhet vilde vært udstått. Vedkommende har selvsagt den vanlige adgang til å søke benådning, men den er ikke meget benyttet, hvor det gjelder disse paragrafer.

Straffelovkomitéen av 1922 foreslår som tidligere er nevnt adgangen til å anvende betinget dom utvidet til å gjelde straffer på indtil 1 år mot nu 90 dager (straffelovens paragraf 52). I et tillegg til nevnte paragraf foreslår komitéen, at rettighetstap som er fastsatt i dommen, eller følger av denne, ikke inntreer sålenge fullbyrdelsen er utsatt, med mindre retten bestemmer noget annet. Dersom retten bestemmer at en rettighet skal tapes uten hensyn til fullbyrdelsens utsettelse, skal tiden regnes fra avsikelsen av den endelige dom.

Før gjenerhvervelse av statsborgerlige rettigheter gjelder for tiden følgende bestemmelser:

Fradømte rettigheter kan efter rettens (forhørsrettens) beslutning gis tilbake, når der fra den dag rettighetstapet inntreer, er forløpet like så lang tid som den idømte straffetid, og i hvert fall minst 3 år, og det på tilfredsstillende måte godtgjøres, at domfelte i de siste 3 år har ført en hederlig vandel, og efter evne erstattet den ved den straffbare handling voldte skade.

Efter utløbet av 5 år efter rettighetstapets inntreden har domfelte rett til gjeninnsettelse i rettighetene, såfremt den hovedstraff, hvortil rettighetstapet knytter sig, er hefte eller fengsel under 1 år, og han i de siste 3 år har oppholdt sig i riket, og ikke vites i dette tidsrum å ha gjort sig skyldig i noget straffbart forhold, som medfører tap av borgerlig aktelse. Der kreves således ikke her som i foregående avsnitt nevnt, at der føres positivt bevis for godt orhold.

Begjæring om gjeninnsettelse i de statsborgerlige rettigheter fremsettes for påtalemyndigheten, som straks meddeler samme, ifall den efter å ha anstillet nødvendige undersøkelser, finner at domfelte efter de ovenfor nevnte regler har rett til gjeninnsettelse (efter straffelovens paragraf 75, 2net ledd), men i annet fall forbereder påtalemyndigheten saken og innbringer den for forhørsretten på det sted hvor domfelte bor, eller sist hadde bopel i riket. Forhørsrettens avgjørelse skjer ved kjennelse, i fornødent fall efter at domfelte og vidner er avhørt. Avslåes begjæringen, kan den først efter 2 år gjentas.

Verneforeningene og Forbundets kontor bistår i adskillige tilfelle vedkommende med å få rettighetene tilbake, og mottar stadig henvendelser og forespørsler i den anledning.

Fangens og tvangsarbeideres arbeidspenger og deres forvaltning.

Reglementet for landsfengslene, kap. 24, paragraf 14, bestemmer:

»Om der skal tilstås en fange arbeidspenger og i tilfelle hvilket beløp han skal få, bestemmes av direktøren efter forslag fra vedkommende tjenestemenn. De høiere av de for klassene fastsatte beløp må bare tilstås dem som i særlig grad utmerker sig ved flid, pålidelighet og god vilje. Hvis en fange ved siden herav også utmerker sig ved dyktighet i sitt arbeide, kan direktøren forhøie arbeidspengene med inntil en halvpart utover de sedvanlige høieste beløp. Det samme gjelder når fanger tas ut til særlige tillitshverv, sålenge disse hverv varer. Ansees det efter forholdene ønskelig at en fange tilstås yderligere forhøielse av arbeidspengene, forelægges saken for Fengselsstyret.«

Der gjelder for tiden følgende satser:

»I 1ste klasse kan fra den tid direktøren bestemmer, gis menn indtil 20 øre pr. dag, kvinner indtil 15 øre. I 2den klasse kan gis menn indtil 30 øre pr. dag, kvinner indtil 25 øre, i 3dje klasse menn indtil 50 øre pr. dag, kvinner indtil 40 øre, i 4de klasse menn indtil 60 øre pr. dag, kvinner indtil 50 Øre, og i 5te klasse menn until 70 øre pr. dag, kvinner indtil 60 øre.«

For Opstad Tvangsarbeidshus gjelder ifølge reglementets kap. 25, paragraf 13, følgende regler:

»Til opmuntring og hjelp for tvangsarbeiderne kan direktøren tilstå dem arbeidspenger, såfremt de viser god opførsel, og arbeider flittig. Arbeidspengene kan utgjøre inntil kr. 1,10 pr. dag og fastsettes av direktøren etter forslag av arbeidslederne. Ved fastsettelsen legges særlig vekt på den dyktighet og iver som tvangsarbeiderne viser i arbeidet. Hvis en tvangsarbeider under særegne forhold ved utførelsen av tillitshverv viser særlig dyktighet, påpasselighet og ansvarsfølelse, eller hvis han forøvrig i sitt arbeide legger for dagen fremtredende dyktighet, iver og nøiaktighet, kan arbeidspengene forhøies inntil kr. 1,50. Ansees det etter forholdene ønskelig at en tvangsarbeider tilståes yderligere forhøielse av arbeidspengene, forelegges saken for Fengselsstyret.«

Forvaltningen av løslattes arbeidspenger,

såvel for dem som løslates på prøve, som for dem der går efter endt tid fra fengsler og tvangsarbeidshus, blir nu som regel overlatt Verneforeningene, hvor beløpet ikke er så lite, at det i sin helhet utbetales vedkommende ved løslatelsen, eller direktøren av særlige grunner overlater en privatmann eller en annen institusjon å forvalte pengene. På foranledning av en henvendelse fra Forbundet fastsatte Fengselsstyret i 1925 et eget skjema til bruk ved oppgjør og forvaltning av arbeidspengene. På skjemaet er trykt en meddelelse om hvorledes der skal forholdes. Arbeidspenger som ennå ikke er utbetalt en løslatt, kan inndras, hvis han forøver nogen straffbar handling. Siktes han for en sådan, holdes de tilbake, inntil saken er avgjort. Ennvidere kan arbeidspengene inndras, hvis den løslatte misbraker nogen ham utbetalt del derav, eller hvad derfor er anskaffet, eller forøvrig viser dårlig opførsel. Beslutning om inn-dragning fattes av direktøren. Ved forvaltningen følger man forøvrig de retningslinjer, som er nevnt i Forbundets beretning 1923—28.

*Fanger og tvangsarbeidere som
under arbeidet kommer til skade,*

tilståes ved Kongelig Resolusjon for hvert enkelt tilfelle erstatning, overensstemmende med Industriarbeiderforsikringslovens regler og satser. Invalditetsgrensen fastsettes efter innhentet uttalelse fra Riksforsikringsanstalten, hvorunder nevnte forsikrings administrasjon er henlagt, efter de vanlige regler efter avgitt lægeerklæring, og som inntekt grunnlag for erstatningen benyttes lovens maksimum, nemlig en årsinntekt av 2000 kroner. Erstatningen utbetales kvartalsvis eller pr. måned av vedkommende fengsel eller tvangsarbeidshus. Overensstemmende med Industriarbeiderforsikringslovens gjeldende regler utbetales ikke erstatningen i den tid vedkommende utsoner straff eller er i tvangsarbeid.

Ved løslatelse fra langtidsfengsel eller tvangsarbeidshus sendes vedkommende til hjemstavnskommunen, hvor ikke særlige grunner gjør en fravigelse fra denne regel nødvendig eller særlig ønskelig. Vedkommende får 3dje klasses jernbane- og dampskipsbillett og en kostgodtgjørelse, stor kr. 4,00 pr. døgn, under reise med jernbane, og kr. 5,00 med dampskib. Hvor ikke særlige grunner gjør en annen ordning hensigtsmæssig, får vedkommende som regel ved løslatelsen samtidig utbetalt et passende mindre beløp av de optjente arbeidspenger.

Ved fengslene og tvangsarbeidshusene blir for fengslets, respektive tvangsarbeidshusets regning i tilfelle sørget for det nødvendige utstyr med klær ved løstatelsen. — Ved Opstad Tvangsarbeidshus skjer anskaffelsen for vedkommendes optjente arbeidspenger. Hvis en tvangsarbeider på grunn av legemlige eller sjelelige mangler ikke har tjent nok til sin nødvendige opkledning, forsynes han med nødvendige klær og sko for Arbeidshusets regning.

Det har bare i noen ganske få tilfelle skjedd henvend-

delser fra Verneforeningene til vedkommende fagorganisasjon om igjen å oppta vedkommende som medlem, og der har da vært vist megen imøtekommenhet. Spørsmålet om hjelp til betaling av skyldig kontingent til fagforening (arbeidsledighetskasse forat vedkommende kan få arbeid) har således ikke hatt nogen aktuell betydning. Det har vært antydnet som en rimelig ordning at vedkommende i tilfelle benyttet sine optjente arbeidspenger til betaling av sådan kontingent, men det har hittil ikke vært aktuelt.

Foreningene hjelper også personer som er løslatt etter endt tid, og således uten særskilt tilsyn eller andre nærmere belingelser. Man står her friere i sine disposisjoner, og mer bestemte regler herfor er ikke oppstillet, og lar sig også vanskelig oppstille. Det kan selvsagt ikke i almindelighet avgjøres, f. eks. hvor lenge efter løslatelsen man skal understøtte med bidrag, eller yde annen bistand. Det har ofte en moralsk verdi, at man har en viss føling med ham, og så får man i tilfelle strekke sig så langt man finner. Forholdet til det offentlige forsorgsvesen (fattigvesen) og dets understøttelse er i det hele ikke avgrenset med bestemte regler. Hjelp ydes ikke i tilfelle hvor forsorgsvesenet, alle forhold tatt i betraktning, er nærmest til det. Ellers blir det uoverkommelig. Som en nogenlunde fast ordning søker man å opprettholde, at understøttelse ikke bør ydes uten efter nærmere undersøkelse i det enkelte tilfelle, og helst ikke samme dag vedkommende henvender sig om hjelp.

Foreningenes familieforsorg (arbeidet til beste for fangers og tvangsarbeideres hjemmeverende familie), (Forbundets lover paragraf 1, 2 c.).

Når en person kommer i tvangsarbeid eller i straff for lengere tid, blir det i tilfelle fra arbeidshusets eller fengslets side gjort henvendelse til vedkommende forening, hvis

det antas at nogen pårørende trenger hjelp. Derved kommer foreningen også i forbindelse med familier som av beskjedenhet, undseelse eller av andre grunner muligens ellers vilde holdt sig vekk.

Familien hjelpes, mens forsørgeren er i straff eller tvangsarbeid, med råd og dåd, så langt man kan. Hvor det lar sig gjøre, søker man først og fremst å skaffe vedkommende beskjeftigelse, som husposter og lignende, eller hjemmearbeid ved søm, strikning o. s. v., efter selvhjelpsprinsippet, mens direkte understøttelse må komme i annen rekke. Ikke sjelden er imidlertid disse hjem ribbet for det nødvendigste husgeråd, klær, sko og mat, og foreningen må støtte på forskjellig vis. I andre tilfelle formidles hjelp fra andre institusjoner, som forsorgsvesenet, bidrag av legater o. s. v.. Ofte må der ordnes med renter av boliglån, innløsning av pantsatte gjenstander, og ellers bistås med å vareta vedkommendes interesser, i mange tilfelle under nøie samarbeid med vedkommende fengsel eller tvangsarbeidshus. Dette arbeid krever ofte megen tid med personlige besøk og henvendelser. Fengslene og tvangsarbeidshusene underrettes av foreningen om den hjelp der ydes familien og om dens stilling i det hele.

*Foreningens arbeid for den unge
som ikke er kommet i konflikt
med lovene, men står i fare for
det, om vedkommende ikke
får hjelp, (Forbundets lover
paragraf 1, 2 d.),*

blev ved sammenslutningen av de to organisasjoner i 1922 medtalt som en subsidiær oppgave, som foreningene bare tar op i den utstrekning det kan skje uten fortrenghet for det øvrige arbeid. Dessverre har forholdene i de forløpne år vært slik, at det bare har vært mulig for enkelte foreninger og i beskjeden målestokk å ta sig av denne oppgave, og Oslo-foreningen har i 1927 sett sig nødsaget til å ned-

legge sit Aftenhjem for unge gutter, i hvert fall inntil videre, til tidene igjen kan gjøre det mulig å opta denne virksomhet.

Mens foreningene således for tiden ikke er i stand til å ta sig av disse opgaver, hvor det medfører utgifter, har man i adskillig utstrekning, såvidt forholdene har tillatt det, hjulpet med å besvare forespørsler fra foreldre, skoler, vergeråd og pårørende om råd ved behandling av vanskelige unge, veiledning i valg av livsstilling, arbeidsmuligheter i de forskjellige fag og innhentelse av opplysninger av enhver art, et meget interessant og takknemlig arbeid, som direkte og indirekte også ofte er kommet foreningens øvrige virksomhet til gode ved å skape sympati for denne og åpne nye forbindelser. I adskillig utstrekning har foreningene og Forbundets kontor således tjent som en veiledningssentral.

I forbindelse med omtalen av denne gren av foreningenes arbeid pekes i Forbundets beretning for 1923—28 på det ønskelige i, at der i folkeskolens avgangsklasser og i de øvrige skoler, beregnet på ungdom, gis en kort orientering om strafferettsordningen, avpasset etter alder og utvikling, men således at også skolen på dette område supplerer den viden barn og ungdom får i hjemmene og ellers. Likeledes pekes på betydningen av en sakkyndig, planmessig organisert veiledning ved valg av livsstilling, gjennem medvirkning av skoler, læger etc..

Foreningenes optagelseshjem m. v..

Samarbeid med andre institusjoner.

Foreningen i Oslo driver for tiden et optagelseshjem for kvinner, et for unge menn og et mindre herberge og i forbindelse dermed et lite verksted for menn. I disse hjem får vedkommende være, inntil man får ordnet med arbeid og et annet losji. I Bergen drives nu en lignende virksomhet i den eiendom foreningen overtok høsten 1928, og et

par andre foreninger arbeider for å få realisert lignende tiltak. En forening har for å skaffe arbeid til foreningens folk i disse år igangsatt et mindre veianlegg, med kommunalt bidrag og støtte fra private. En annen har igangsatt rydningsarbeid på en innkjøpt eiendom, og har bygget et mindre beboelseshus etc.. Enkelte foreninger har optatt annen virksomhet, som vedhugningsarbeid og lignende. Alle foreninger står i nøie samarbeid med forskjellige institusjoner, som Indremisjonen, Frelsesarmeen etc., i hvis herberger og hjem man i adskillig utstrekning søker anbragt dem av foreningens klientel, som ikke kan skaffes losji annensteds.
